

Ricard Torrents:

A la claror de Verdaguer. Nous estudis i aproximacions.

Vic: Eumo Editorial, 2005 (Estudis verdagerians. Sèrie Segle Romàntic; 5). 272 pàgs., ISBN-10 84-9766-090-0.

Amb l'edició de *Verdaguer, un poeta per a un poble* (Vic: Eumo Editorial), revisada i actualitzada el 2002 (primera versió, 1980; revisada el 1995), Ricard Torrents no sols ofería als lectors una biografia de Jacint Verdaguer rigorosa, documentada i innovadora –qualitats que no obstaculitzaven el seu caràcter divulgador–, sinó que bastia el canemàs sobre el qual desplegar tot d'estudis monogràfics que li han permès la construcció, encara en procés, de la que avui és l'obra crítica més sòlida sobre el poeta de Folgueroles. Dissert d'aquests estudis, que inclouen edicions de textos verdagerians desconeguts, entre els quals destaca el poema *La Pomerola* (1896), o l'edició d'una de les primeres biografies de Verdaguer (l'*Epístola biogràfica*, de Jaume Collell, 1887), Torrents els aplegà el 1995 a *Verdaguer. Estudis i aproximacions* (Vic: Eumo Editorial). I ara fa poc, el 2005, n'ha publicat una dotzena llarga més a *A la claror de Verdaguer*, de la mateixa editorial.

En relació amb *Verdaguer. Estudis i aproximacions*, que recollia treballs exclusivament sobre la biografia i l'obra de Verdaguer, el nou llibre de Ricard Torrents, que en el subtítol s'agermana amb l'anterior, presenta

Zeitschrift für Katalanistik 20 (2007), 273–313

ISSN 0932-2221

<https://doi.org/10.46586/ZfK.2007.291-295>

alguns trets que el distingeixen, sense que se'n ressenti la unitat de fons, ans tot el contrari: l'afermen. Així, *A la claror de Verdaguer* aplega, en el treball introductori i en els de les seccions quarta i cinquena («Any Verdaguer 2002» i «Verdaguer i verdaguerisme»), estudis de Torrents sobre la presència de Verdaguer en la cultura catalana fins avui mateix, alguns d'ells promoguts per les celebracions del centenari de la mort del poeta el 2002. De fet, una de les idees que travessa de cap a cap el llibre és la de posar de manifest com Verdaguer, al llarg de tot el segle XX pràcticament sense interferències, ha estat «una pedra de toc, un mirall on contemplar-se» la vida cultural catalana, «un referent per a les més variades finalitats»; i això ha estat així, segons Torrents, perquè Verdaguer «desborda el fet literari» a causa de «la seva magnitud nacional i internacional»; «Verdaguer», afirma, «és un afer nacional identitari, a més d'un afer literari i lingüístic.» D'una manera o d'una altra, tots els articles aplegats a *A la claror de Verdaguer* troben el seu encaix unitari en aquestes idees, tant els paral·lelismes que estableix Torrents entre Verdaguer i Lull, o amb Hölderlin (tercera secció del llibre), com en la lectura de *L'Atlàntida* i *Canigó* (segona secció), com en el treball, tan singular, inclòs en la darrera secció del llibre, la cinquena, «Set verdagueristes o el segle XX *versus* Verdaguer», del tot original en el seu plantejament com a pràctica de la teoria de la recepció.

En efecte, Torrents s'aproxima a set personatges (Antoni Gaudí, Joan Maragall, Manuel de Falla, Carles Riba, el pare Miquel d'Esplugues, Josep M. de Casacuberta i Joaquim Molas), que tractaren d'alguna manera —prou diversa— el personatge i l'obra de Verdaguer, i els veu com a fites reveladores, més enllà del criteri que es formaren de Verdaguer i de la possible influència —o no— en l'obra de cadascun d'ells, de com s'ha mantingut present el poeta de Folgueroles des del darrer terç del segle XIX fins avui mateix; amb quina varietat de matisos, de lectures de la seva obra, de visions de la seva personalitat han tractat el fenomen Verdaguer; o com el poeta de Folgueroles ha interessat i influït artistes d'altres camps. Set personatges que en el seu moment han sabut veure en Verdaguer no només el clàssic modern sinó el puntal d'una cultura, una literatura i una llengua, que s'afermava en cada moment, des del modernisme, el noucentisme i els seus epígons fins al «verdaguerisme contemporani», que té un punt de partida significatiu l'any 1986; set personatges que mostren com Verdaguer ha superat les visions esbiaixades o interessades que se n'han donat (en el terreny polític, eclesiàstic i literari), així com les evidents confrontacions amb els models estètics de cada moment.

La tercera secció del llibre, «Paral·lelismes», posa de costat, com hem dit, Verdaguer amb dos altres grans escriptors, tan distants l'un de l'altre, com Lull i Hölderlin, i tan «verdagerians» des de *la claror* de les lectures de Ricard Torrents. Si la relació Lull-Verdaguer es fa prou present en l'obra del nostre poeta i ha estat objecte d'estudis específics, aquest no era el cas de Hölderlin; i aquí cal no oblidar que Hölderlin ha estat objecte de traducció i d'estudi per part de Ricard Torrents, des que el va descobrir de jove amb els seus companys del seminari de Vic i en va aprofundir el coneixement i l'estudi, a la dècada dels seixanta, en les seves estades a Alemanya, especialment a Tubinga. Tant és així que, com explica Torrents, fou en tornar d'Alemanya que «les figures de Verdaguer i de Hölderlin van començar d'acostar-se'm.»

Aquesta citació ens porta a una singularitat no pas menor del darrer llibre de Torrents: la inclusió d'un text de «confessió» personal amb el qual clou el llibre: «Els camins que m'han dut a Verdaguer». En aquestes pàgines Torrents revela en primera persona la pròpia biografia intel·lectual, especialment, tot i que no de manera exclusiva, la del verdagerista. Aquesta faceta de la seva activitat científica, però, pren el ple sentit dins un projecte, alhora intel·lectual i d'acció, molt més ambiciós, un projecte que té en la idea d'una universitat moderna i catalana l'element que aglutina, i culmina, una vida dedicada a la cultura, a la investigació, a la docència i, en definitiva, al país: Torrents ha estat l'ànima i l'executor de la restauració dels estudis universitaris a Vic i el primer rector de la seva nova universitat. La dedicació de Torrents a l'estudi de Verdaguer i de la seva significació en la història, no només cultural, de Catalunya, és una peça clau del seu projecte, però no és tot el projecte. D'altra banda, aquest text, i tot el llibre, evidencien el procés, si m'és permès de dir-ho així, de seducció de l'estudiós per part de l'objecte estudiat, una relació entre els dos personatges – Verdaguer i Torrents– que no deixa de ser crítica per part de l'estudiós, però que posa de manifest fins a quin punt penetrar en l'ànima d'una personalitat excepcional, com fou Verdaguer, només es pot fer acceptant-la sense reserves. Aquesta és l'actitud que Ricard Torrents concentra en el títol mateix del llibre, un títol que anuncia molt més que el resultat d'una recerca acadèmica: *A la claror de Verdaguer*.

Perquè el Verdaguer que reivindica Torrents és aquell «que amb la seva claror va fer visible, al segle XIX, el projecte d'una literatura catalana independent»; no «el Verdaguer ombrívol i tenebrós, de sotana i exorcismes», ni «l'entraniable i antropològic, de barretina i Jocs Florals», sinó el Verdaguer que, per damunt de tot, és autor d'una obra literària de primeríssim

ordre; i encara matisa més Torrents: «voldria reivindicar», diu, «la llibertat de l'estil i subratllar que el Verdaguer que m'interessa no és tant el suposat portador de les essències incontaminades de la llengua catalana, com l'escriptor amb totes les seves capacitats, entre les quals certament hi ha la de manipular els ressorts de la llengua, però també la de crear lliurement obres literàries úniques.»

En aquest sentit, els treballs aplegats a la primera secció del llibre, «Anys d'aprenentatge», revelen l'orientació que dona Torrents als estudis biogràfics; lluny de la biografia anecdòtica, que en el cas de Verdaguer massa sovint ha tendit a la llegenda i a la creació —per bé i per mal— del mite, a Torrents li interessa la biografia literària i, més en concret, l'estudi documentat de les bases sobre les quals s'erigeix l'obra literària; i així, com ja havia fet als primers *Estudis i aproximacions* i a l'estudi introductori de l'edició de *Dos màrtirs de ma pàtria, o siga Lluçà i Marçà* (Vic: Eumo Editorial, OCESV, 1995), s'endinsa en el procés de formació del poeta, en el coneixement de les seves lectures, les que el fan un «lector llegit»; investiga la personalitat dels seus primers protectors, quan encara era un perfecte desconegut; descobreix el primer Verdaguer interessat per la història del poble nadiu, com revelen unes «anotacions autògrafes» que Torrents dona a conèixer; i estudia i edita un exemple de la poesia jocosa que Verdaguer practicà, escadusserament, a l'època d'estudiant, la «Carta en vers que escrigué Santaló a Josep Serra, de Riudeperes, 1863», la qual conté, com diu Torrents, «un autoretrat, amarg i sarcàstic» del jove estudiant-poeta-mosso de pagès, «on es revela la precoç consciència de poeta, alhora que la no menys precoç decepció.»

La segona secció del llibre, «Els grans poemes», recull dos treballs sobre les obres magnes de Verdaguer, *L'Atlàntida* i *Canigó*, que s'inscriuen en el curs dels estudis que sobre aquestes dues obres ja havia publicat abans Torrents; ara, però, a *la claror* de Torrents, la seva lectura ofereix nous matisos i nous nivells d'anàlisi, ja que es planteja des de supòsits crítics diversos (lectures closes, de fonts, de relació amb la resta d'obres del poeta; les que es poden fer des d'una perspectiva socioliterària, ideològica, històrica, o en el context de la literatura del seu temps, etc.) A remarcar que, amb l'estudi sobre *Canigó* (poema que ha estat des de fa molts anys objecte preferent de la recerca de Torrents), que titula «La construcció de la identitat catalana (*Nation Building*) a *Canigó*», l'estudiós es proposa la lectura dels «tres estrats identitaris» del poema, és a dir, de tres prismes de lectura que veuen *Canigó* com a poema central en un procés de construcció de la identitat nacional catalana. Els dos primers estrats se centren en els corresponents marcs

històrics: el primer, referit a l'època dels fets narrats: «els temps medievals de la formació de la nació catalana»; el segon, en l'època en què el poema fou escrit, «l'últim quart del segle XIX, amb la represa de la consciència nacional». La perspicàcia de Torrents, i l'orientació que aporta a la lectura de *Canigó*, les posa de manifest el tercer «estrat identitari», el que correspon «a l'època del lector, l'actual, dominada per la recerca de l'encaix identitari dels catalans en l'àmbit hispànic i en l'europeu»; és a dir, la lectura del poema en l'actual context social i polític de Catalunya, com aportació perfectament vàlida, per *la claror* que se'n desprèn, al procés de definició de la identitat nacional catalana, reprès amb força, per motius històrics prou coneguts, al darrer terç del segle XX i vigent a començaments del XXI. L'actualitat i la perennitat del poema de Verdaguer: el poeta, amb la seva obra, a compleix «la missió dels clàssics, consistent a encarar-nos amb el nostre futur com a nació».

Ricard Torrents es pregunta si el verdaguerisme, tant el científic com el popular, que ha resseguit en els seus estudis, té garantida la continuïtat al segle XXI; hi veu dificultats greus, derivades sobretot de l'amenaça d'«extermini de les llengües i cultures sense Estat», però es mostra esperançat. El signe més ferm d'aquesta esperança és ell mateix, la seva tasca de recerca i de difusió d'estudis verdaguerians, i d'orientació sobre nous verdagueristes. Si la llista dels set verdagueristes del seu treball podia ser ampliada o, des d'un altre punt de vista, modificada, certament el vuitè –i vuitè només per exigències de l'ordre cronològic– és Ricard Torrents, que ha sabut il·luminar amb una nova *claror* els estudis sobre el primer i més gran dels clàssics catalans contemporanis.

Pere Farrés (Barcelona)